

MRS1101
Marked og samfunn

Hjemmeeksamen individuell
Markedshøyskolen

Høst 2014

”Denne semesteroppgaven er gjennomført som en del av utdannelsen ved Markedshøyskolen.
Markedshøyskolen er ikke ansvarlig for oppgavens metoder, resultater, konklusjoner eller
anbefalinger.”

Oppgave 1

Hvilke oppgaver skal staten ha? Jeg vil analysere statens rolle i økonomien ved å se på ulike syn fra historiens økonomer. Adam Smith mente at staten skulle ha så få oppgaver som mulig og la "den usynlige hånd" koordinere markedet. Han var sterkt i mot at staten skulle begrense markedet igjennom toll og handelsbarrierer som i merkantilismens tid. I motsetning mente Jhon Maynard Keynes at staten skulle gå aktivt inn i økonomien å være "den synlige hånd" som legger til rette og motvirker store konkunktursvigninger i økonomien på bekostning av markedet. Milton Friedman tok Adam Smiths visjoner til en mer ekstrem retning når han med monetarismen mener statens rolle kun var å styre pengemengen. Jeg skal se på hvordan deres teorier har påvirket den økonomiske verdenen vi lever i dag. Igjennom dette skal jeg forklare at økonomien beveger seg i retning fra plan til marked.

Merkantilismen

Merkantilismen var en økonomisk proteksjonistisk politikk som rådet fra 1500-1700 tallet. Det føydale økonomiske systemet hvor staten hadde vært svak ble nå i invadert av markedsrelasjoner i det økonomiske liv(Amdam m.fl, 2005, 31-35). Målet var å skape en sterk statsmakt militært, for å få nok penger til dette måtte landet ha handelsoverskudd. Dette ble sikret ved å Importere minst mulig og eksportere mest mulig. Staten skulle være mer aktiv og sørge for næringsbeslyttelse på innlandske markedet. Dette ved å kontrollere den internasjonale handels importen igjennom lovverk og handelsbarrierer. Et eksempel på en slik handelsbarriere er Navigasjonsakten fra 1651(Amdam m.fl, 2005, 35) som regulerte handlen i engelske kolonier ved at varer fra andre land skulle kun skulle fraktes til England med engelske skip. Noe som ga engelsk skipsfart monopol på denne handelen. kornlovene fra 1815 (Amdam m.fl, 2005, 69) viser hvordan tollavgift ble brukt for å begrense import ved at staten innførte høy importtoll på korn for å verne om godseierenes økonomiske interesser.

Adam Smith (1723-1790)

Adam Smith er grunnlegger av den moderne markedsøkonomien (Amdam m.fl, 2005, 54) Han var født i den skotske byen Kirkadly i 1723 og hans liv var i hovedsak preget av orden og harmoni, akkurat som hans visjon om hvordan markedsøkonomien skulle være. Teoriene hans

hadde påvirkning fra opplysningstiden i Europa på 1700-tallet (Amdam m.fl, 2005, 53). Borgerklassen ble sterkere og ville ha mer innflytelse, dermed ble kongens makt minsket. Hans verk "*nasjonens velstand*" ble utgitt i utbruddsfasen av den første industrielle revolusjon i England 1776. Den første industrielle revolusjon gav en bølge av teknologiske nyvinninger som førte til akkumulasjon av kapital på private hender og en enorm økning i antall industriprodukter(Amdam m.fl, 2005,53)

Adam Smith mente Markeder måtte bli arenaer der utelukkende kjøp og salg var hovedfunksjonen og jakten på økonomisk vinning måtte bli den førende drivkraft i det økonomiske liv(Amdam m.fl, 2005, 66) Han så på markedet som et sammenhengende system, et nettverk holdt sammen av en særegen intern styringsmekanisme(Amdam, Gran, Hansen og Sogner 2005, 52) Et system av markeder med fri konkurranse kunne markedet holde de økonomiske aktørenes egeninteresse i sjakk og dette ville føre mot et et resultat som gangnet samfunnet(Amdam m.fl, 2005, 67).

Denne kraften kalte Smith " den usynlige hånd". Hvor tilbud og etterspørselen møtes igjennom markedets frie krefter(Amdam m.fl, 2005, 17). Forutsener Smith henvdet måtte være tilstede for at denne kraften skulle fungere, var at konkurransen måtte være virksom og ingen markeder var monopolisert. Personlig vinning er drivkraft, men konkurransen sørger for er naturlig sluttresultat(Amdam m.fl, 2005, 57).

Smith fremmet *laissez faire* politikk hvor staten skulle blande seg så lite som mulig inn i økonomien, og la markeder selv koordinere slik at det kommer alle tilgode(Amdam m.fl, 2005, 64-65). Staten skulle i følge han være en nattvekterstat hvor oppgavene består i å beskytte mot vold og invasjon igjennom forsvaret. Den skulle beskytte hvert individ fra undertrykkelse fra andre igjennom offentlig politi og domstoler. I tillegg skulle staten finansiere offentlige oppgaver som skoledrift og bygge infrastrukturer som veier, kanaler og kommunikasjon. Dette så Smith som viktige oppgaver i et samfunn. Han kjempet for frihandel, det skulle ikke være toll eller avgifter. Staten skulle legge til rette for privat eiendomsrett og fri konkurranse, som i realiteten betyr å beskytte de rike fra de fattige.

Smith angriper merkantilismen og mente at mindre marked gir mindre spesialisering som igjen gir mindre konkurranse (Amdam m.fl, 2005, 62-63). Ved lite konkurranse gir det lite insentiver for utvikling og innovasjon. Merkantilismen i følge Smith ga makten til produsentene og ikke til konsumentene. Når staten bidrar til å fremme monopol tvinges markedsprisen opp og prisen blir for høy i forhold til naturlig pris. Det skulle være fri konkurranse, la alle som vil arbeide med noe, få gjøre det.

Jhon Meaynard Keynes (1883-1946)

John Maynard Keynes var en britisk økonom fra det 20. århundre som var opphavsmann til keynesianismen og motkonjunktur politikk. Han fullendte byggverket om den markedsøkonomiske idè (Amdam m.fl, 2005, 19). Denne politikken brøt med Adam Smiths *laissez faire* politikk hvor staten skulle være så lite aktiv som mulig. Keynes mente heller at Staten skulle gå aktivt inn i økonomien for å motvirke store konjunktursvingninger, ved å etterspørre varer og tjenester i et slikt omfang at det øker nasjonens totale etterspørsel etter varer og tjenester (Amdam m.fl, 2005, 275) Med det mente han at staten skulle Bruke penger i nedgangstider og spare i oppgangstider.

I nedgangsfasen avtar aktiviteten i markedet, investeringer og produksjonen synker og arbeidsløsheten vokser (Amdam m.fl, 2005, 126). Når privat sektor ikke lenger ønsket å investere ble etterspørselen redusert og derigjennom produksjonen, da mente Keynes at staten måtte kompensere for bortfallet av privat etterspørsel for å holde aktiviteten oppe (Amdam m.fl, 2005, 229). Han innførte Nasjonalbudsjett som anslo pengebruken til konsumentene, næringslivet og staten (Amdam m.fl, 2005, 253-254). Staten stimulerte til økt pengebruk om nødvendig ut i fra anslagene igjennom reduserte skatter eller industrisubsidier. I landbruket for eksempel anslo staten forventet produksjon, og bøndene dyrket på grunnlag av dette. Prisstøtte ble innført for å stabilisere bøndenes inntekter når etterspørselen ble lavere.

I oppgangsfasen kjører økonomien på høytrykk med stor investeringslyst og produksjonslyst (Amdam m.fl, 2005, 126). Når økonomien går for godt mente Keynes at staten må stramme til for å unngå inflasjon igjennom høyere rente slik at det bremser forbruket. Når pengene blir

mindre verdt kalles det inflasjon. Dette kan skje gjennom at mengden av penger øker, uten at den totale produksjonen øker (Amdam m.fl, 2005, 191)

Keynes skrev verket "*the economic consequences of the peace*" i 1919 og "*the general theory of employment, interest and money*" i 1936(Amdam m.fl, 2005, 206). I Førstnevnte var han kritisk til resultatet av fredsforhandlingene i Versailles etter første verdens krig. Han mente krigsskadeerstatningene mot Tyskland ville bli ødeleggende for hele Europas økonomi og igjen ville føre til krig(Amdam m.fl, 2005, 206). Det sistnevnte verk forfattet Keynes under den store depresjonen på 1930-tallet, som et forsøk på å finne en løsning på datidens økonomiske krise. Der beskriver han hvordan liberalistisk politikk ikke løser de grunnleggende utfordringene samfunnet har i dårlige tider. Han mente massearbeidsløshet var et problem fordi folk som hverken har arbeid eller inntekt ikke skaper markeder eller produksjon.

Milton Friedman og monetarismen (1912-2006)

Milton Friedman (Amdam m.fl, 2005, 286-287) var en amerikansk samfunnsøkonom som var sterkt tilhenger av fri markedsøkonomi, og regnes som opphavsfar til Monetarismen. Utgangspunktet for monetarismen var at staten tok seg av styringen av pengemengden i økonomien. Dersom pengemengden ble kontrollert ville markedsøkonomien ta seg av resten. Staten skulle ikke gripe inn i kriser, bare sørge for at kriser ikke oppstod ved styring av pengemengden. Styring av pengemengden skulle øke produksjonen, senke arbeidsledigheten, holde inflasjon i sjakk dette igjennom at markedet skulle virke fritt.

Hvor mye skal staten blandes inn i økonomien?

Det er et omstidt spørsmål hvorvidt staten skal blande seg inn i næringslivet. Som nevnt innledningsvis mente Adam Smith at staten skulle ha relativt enkle oppgaver og markedet skal regulere tilbud og etterspørsel ved hjelp av kreftene i den "usynlige hånd". Staten skulle med andre ord legge til rette for privat eiendoms rett og fri konkurranse.

Som nevnt innledningsvis endte fredsforhandlingene etter første verdenskrig med økonomiske kriser og en påfølgende depresjon på 30-tallet. Markedsøkonomien så ut til å være satt ut av spill, og tankene om frie markeder ble svekket. Planøkonomi ble tilsynelatende vellykket innført i Sovjet etter revolusjonen i 1917 (Amdam m.fl, 2005, 197-198). Dette kombinert med markedsøkonomiens brist ble samfunnet gradvis modnet for Keynes tanker. Dermed økte legitimiteten for plantenkningen i økonomi.

Som nevnt innledningsvis utviklet Keynes en kriseteori som fikk bred oppslutning og ble brukt som retningslinjer for hvordan myndighetene skulle "finjustere" økonomien i forhold til produksjon, sysselsetting og prisvekst. Denne styringen viste seg imidlertid langt vanskeligere å gjennomføre i praksis enn man opprinnelig hadde trodd. På 1970-tallet økte organisasjonen for oljeproduserende land (OPEC) sin oljepris, og dette utløste en krise som satte i gang en negativ spiral (Amdam m.fl, 2005, 276–277). Den Keynesianske politikken hadde ført til økende arbeidsledighet og inflasjon, dermed mistet plantenkningen sin tiltro.

Var ikke Keyneiansk økonomisk politikk garantist for økonomiske kriser alikevel? På jakt etter nye måter mister staten sin tiltro, og det ses tilbake på Adam Smith sine tanker om markedet. Nå ble fokuset mer markedsretting. Hva betyr det?

Keynes mente som forklart innledningsvis at krisen under 30 årene skyltes at folk stod uten arbeid og at staten skulle bruke mer penger å ta opp mer gjeld for å sikre arbeidsplasser. Ved å få folk ut i arbeid ville det i følge Keynes ville føre til et opprettholdt forbruk og deretter velstand i et land.

Margaret Thatcher ble valgt til statsminister i 1979 i Storbritannia og ble sittende til 1990. (Amdam m.fl, 2005, 275). Thatcher var tilhenger av Milton Friedman. Han derimot hevdet at krisen i 1930-årene skyltes at pengemenden sank, at det igjen hadde påvirket etterspørselen negativt fordi det ble færre penger, og prisene beveget seg for langsomt nedover. (Amdam m.fl, 286-287).

Thatcher var så sterk i troen på at statlig styring av pengemengden vil være løsningen så hun innførte monetaristisk politikk (Amdam m.fl, 2005, 285-292). I denne perioden var styringen av pengemengden av Bank of Englands den viktigste målsetning, og tanken bak var naturligvis at styringen ville bidra til å øke produksjonen, senke arbeidsledigheten og holde den høye inflasjonen i sjakk, alt på grunn av at markedets krefter fikk utfolde seg fritt. Thatcher foretok reregulering av staten igjennom privatisering for å bryte ned statlig monopol. Dette ble gjort for å kjempe Adam Smiths visjoner om frie markeder. En trussel for frie markeder var i følge henne landets fagbevegelser, derfor valgte hun å bygge ned kullgruvedriften etter at Fagforeningene kjempet for bedre arbeidsvilkår. Dette illustrerer det harde klimaet i arbeidslivet under Thatcher. Thatchers motivasjon for sin nedbygging av statlige eide bedrifter var hennes overbevisning om at dette ville bidra til konkurranseutsetting av bedrifter ved at de måtte klare seg selv uten hjelp fra staten. Løsningen på problematikken som Keyneiansk politikk førte med seg het "markedet".

Hvilke konsekvenser fikk dette for landet? Monetarisme ble prøvd i Storbritannia i løpet av 80-tallet under Margaret Thatcher, og det viste seg å være en katastrofe. I nesten syv år jobbet Bank of England iherdig med å styre pengemengden. Fra 1982 til 1987 lå arbeidsledigheten i Storbritannia på 10-11% av arbeidsstyrken, så selv om inflasjonen gikk ned, var dette på bekostning av økende arbeidsledighet. Men de økonomiske resultatene under Thatcher var også positive, produktiviteten altså produksjon pr time økte dramatisk. Forsøket endte med en fiasko som ikke engang andre konservative land har forsøkt å gjenta. (Amdam m.fl, 2005,301)

Den nye politikken dreide seg mer om erkjennelse av at det gamle systemet, som var holdt oppe av en sterk planleggingstro under keyneianismen som ikke lenger fungerte. Det gamle styringssystemet var blitt for komplisert (Amdam m.fl, 2005,290)

I likhet med Adam Smith så også Keynes fordelene ved markedsøkonomien, men han så også den ustabiliteten den rår ved seg når Smiths usynlige hånd får koordinere markedet. Adam Smith overså økonomiske kriser og stagnasjon slik som Keynes og Milton Friedman belyste, ved å la markedets krefter utfolde seg og holde staten utenfor økonomien.

Det råder i dag en klar oppfatning om at konkurranse fremmer effektivitet, og Smith så ut i å ha rett i sin kritikk mot merkantilismen. Som nevnt innledningsvis mente Smith at merkantilismen gir makten til produsentene og ikke til konsumentene når de bidrar til å fremme monopol. Ved lite konkurranse gir det lite insentiver for utvikling og innovasjon, dermed tvinges markedsprisen opp og den blir for høy i forhold til naturlig pris.

Ved innføring av nyliberal politikk ble staten mindre aktiv i økonomien (Amdam m.fl., 2005, 282-290). Det som hadde vært strengt kontrollert av staten fikk nå friere markedsvillkår. Thatcher tolket Adam Smith i den retning at privatisering av statlige bedrifter skulle bidra til økt konkurranse og friere markeder. Privatisering var ikke nødvendigvis synonymt med konkurranse og marked. Det var konkurransen som fantes i privat sektor som bidro til å holde aktørene både i sjakk og på tåhev. Det er vanskelig for staten å styre økonomien så det må satses på markedet. Friere handel globalt åpnet opp for billigere arbeidskraft og økt import fra nyindustrialiserte land som Japan og andre asiatiske land. Innføringen av markedsøkonomi har ikke løst de problemene som Adam Smith hevder den usynlige skulle løse. Markedsøkonomien fikk ekstreme veier og det kom ut flere versjoner av den som var mindre barbariske enn den Thatcher praktiserte. Markedsøkonomien har tatt oss langt, vi har høyere levestandard og helsen vår er bedre, men det er fortsatt problemer knyttet til arbeidsløsheten. Igjen gjennom denne oppgaven kan jeg konkludere med at statens rolle har vært litt frem og tilbake igjennom tiden, under 30-tallets økonomiske kriser ble markedsøkonomien svekket og erstattet med stat. Da dette heller ikke så ut til å være vellykket da oljekrisen kom ble stat erstattet med marked. Dermed har økonomien beveget seg fra plan til marked.

Oppgave 2

I denne delen av oppgaven skal jeg igjennom den Nordiske velferdsmodellen beskrive hvilke utfordringer velferdsstaten står overfor i årene som kommer. Jeg vil benytte aviser og artikler for å belyse disse. Igjennom dette skal jeg vurdere om Norge i dag fortsatt passer inn i velferdsmodellen.

Nordisk velferdsmodell

Velferdsstats forsker Esping-Andersen publiserte i 1990 boken "The three worlds of welfare capitalism"(NOU 2011,7). Her kombinerer han historisk utvikling av ulike velferdsordninger med oppdaterte data om levekår i ulike land. På bakgrunn av dette identifiserte han tre velferdsstatsmodeller: Den liberale, den konservative og den sosialdemokratiske.

I *liberale* velferdsstater gis sosiale ytelser bare til de aller fattigste, som regel etter streng behovsprøving(NOU 2011,7). Den kjennetegnes ved at den er "*marginalistisk*" da den har lite innslag av offentlige finansierte velferdsarrangementer(Amdam m.fl, 2005, 262).For eksempel gis ikke fast barnetrygd uavhengig av lønn etter denne modellen. USA er det landet som kommer nærmest denne ytterligheten. Den *konservative* velferdsstat "Korporativ-statlig"(NOU 2011,7) Sosiale ytelser er gjerne basert på en forsikringsmodell, slik at utbetalinger avhenger av hvor stor "premie" som er betalt inn. Landet som kommer nærmest denne er Tyskland.

Den tredje modellen Esping Andersen identifiserte er den *sosial-demokratiske* velferdsmodell(NOU 2011,7). Denne karakteriseres ved styring av markedet og ved at befolkningen ikke er pliktig til å ha tjent opp noe på forhånd, bor du i landet har du individuelle universelle ytelser. Det vil si ytelsen er bostedsbasert og ikke arbeidsbaserte. Her er det begrenset innslag av økonomisk behovsprøving. Den sosialdemokratiske modellen kalles av og til "den nordiske", fordi Norge, Sverige og Danmark alle har sterke trekk av denne modellen. Sosialdemokratiske partier stod særlig sterkt i norden og de kombinerte velferdsprinsipper med keynesiansk anlagt politikk (Amdam m.fl, 2005, 262).Et sentralt mål i den nordiske modellen er å skape sosial utjevning og gode levekår (NOU 2011,7). Et felles kjennetegn for de nordiske landene er at velferdstilbudene er finansiert av kollektivet

igjennom skatter og avgifter, derfor er denne modellen avhengig av høy yrkesdeltakelse og en relativ lik inntektsfordeling for å opprettholde et sjenerøst og universelt velferdstilbud.

Det har vært bred folkelig støtte for verdien likhet og likeverd, og dermed for målet om sosial utjevning i de nordiske landene (NOU 2011,7). Velferdsstaten gir forsikring mot sykdom, uførhet, bortfall av arbeidsinntekt for å opprettholde likeverd. Arbeidslivsmodellen, i samspill med utdanningspolitikken og den aktive arbeidsmarkedspolitikken, legger til rette for høy yrkesdeltakelse slik at kollektiv finansiering av velferdsgodene lar seg gjøre.

Samarbeidet mellom arbeidstakere og arbeidsgivere igjennom LO, og deres samspill med staten er et regulert system basert på tillit mellom partene. Det er denne kombinasjonen og samspillet mellom disse som bidrar til å definere modellen. Det er viktig å bemerke seg at landene Esping-Andersen putter inn under de ulike velferdsmodellene ikke nødvendigvis følger modellene slavisk, men at det kan være elementer som gjør at landet passer inn under en av kategoriene.

Velferdsmodellens fremtidige utfordringer

I følge NOU rapporten fra 2011 står velferdsstaten overfor en rekke utfordringer i årene som kommer. De nevner blandt annet økende migrasjon igjennom globalisering og utfordringer rundt en stadig aldrende befolkning som Norges utfordringer i velferdsammenheng.

Migrasjon

Migrasjon vil si folk som flytter til landet og ut av landet. Er velferdsstaten en magnet for lavt utdannede fra tredje verden? (NOU 2011,7, 60) Velferds-magnethypotesen er studier studier som viser at grupper med større sannsynlighet for å bli mottakere av trygdeytelser eller stønader i større grad flytter til land med høye ytelser. Men er det slik? Arbeidsmulighetene i et land kan også bli sett på som en magnet som tiltrekker seg ulike grupper av mennesker. I Norge er det bra avtalte minstelønninger og minsteytelser som sikrer menneskelig verdighet og som beskytter arbeidstaker mot utnyttelse fra arbeidsgiver (NOU 2011,7). Ulempen med denne minstelønnen er at terskelen for ansettelse blir høy når arbeidsgiver skal ansette fordi høye minstelønninger innebærer høye krav til kvalitet. Dette kan bidra til å ekskludere innvandrere med lave eller usikre kvalifikasjoner fra arbeidsmarkedet. Samtidig kan høye minsteytelser i

velferdsordningene svekke arbeidstakernes insentiv til å lete etter en jobb, fordi de kan oppnå en like høy levestandard som stønadsmottakere som de ville ha som arbeidstakere.

Eldrebølgen

Den demografiske utfordringen basert på eldrebølgen blir også tatt opp som en utfordring. (NOU 2011,7, 61). I en artikkel som diskuterer velferdsstatens utfordringer kommer det frem igjennom opplysninger fra SSB at i 2060 vil hver femte innbygger i Norge være minst 70 år gammel. Den økte levealderen, kombinert med at store årskull eldes, gjør at andelen eldre i befolkningen kommer til å øke dramatisk fremover (Skogstrøm, Barstad, 2014) Dette er noe som kan gjøre det vanskelig å finansiere velferdsstaten. Er dette noe vi bør beskymre oss for? Flere eldre betyr en større andel av befolkningen som ikke er i jobb og at det er flere pensjoner som må utbetales. Som et resultat av dette øker helseutgiftene. Alderspensjonen er den desidert største utgiften i trygden, i år er det siste anslaget 176 milliarder kroner (Bjørnstad, 2014).

Globalisering

De nevner også at den stadige globaliseringen kan utgjøre en trussel for vårt velferdsamfunn (NOU,7,304) Kravene til utdanning, forskning og innovasjon øker som følge av globaliseringen. Samtidig gjør Internasjonalisering det mulig for bedrifter, kapital og arbeidskraft å flytte utenlands for å bedre utnytte betingelser rundt skatter og avgifter. Dette kan bety problemer med opprettholde og øke nivået på skatter og avgifter for Norge. Men globaliseringen er også svært viktig for et lite land som Norge, da det åpner muligheter for å utveksle produkter, ideer og kunnskap på internasjonalt nivå. Rapporten slår fast at det ikke er en årsak alene som byr på utfordring for velferdsstaten, men det er kombinert med andre utfordringer som stadig presser velferdsmodellen mot en forandring.

Tiltak

Selv verdens rikeste land har ikke råd til alt. Fra 2020 vil statens utgifter vokse raskere enn inntektene (NOU 2011,7). Hvis vi ikke gjør noen endringer ved dagens etablerte ordninger kan vi risikere at nasjonalbudsjettet går i minus i 2060. For å balansere budsjettet kreves det enten

at det gjennomføres tiltak som demper utgiftsveksten eller tiltak som øker inntektene. Hvilke tiltak finnes det? Det hjelper på inntektsiden å ta av oljefondet hvert år, men det alene vil ikke være nok (Bjørnstad, 2014). Det kan det gjøres noe med skattenivået, men dette er seniorforsker Erling Holmøy skeptisk til skriver Bjørnstad i Aftenposten. Økte skatter er mer krevende, det er grenser for hvor høye skatter som vil bli akseptert i et demokrati.

Det kan innføres nye avgifter som for eksempel klimaavgifter. En omstridt avgift som er aktuell i disse dager er den såkalte poseavgiften (Ertzaas, 2014) Det skal nå årlig samles inn en milliard kroner fra bæreposer, fordelt på 2,3 millioner husstander blir denne avgiften på rundt 430 kroner per familie. Grunnen til at denne avgiften er så omstridt er fordi mange ikke ser miljøgevinsten ved dette. Miljødirektoratet konkluderte allerede i 2008 med at plastposene var et lite miljøproblem.

På utgiftssiden kan det også gjøres tiltak, Norge har på mange områder større utgifter enn veldig mange andre land. I Norge har vi kollektiv finansiering av individuelle rettigheter (NOU,7,48). Det vil si retten til å benytte seg av tjenestetilbudet ikke er knyttet til hvor mye du har betalt inn i skatt, men er knyttet til enkeltperson, selv om nivået på ytelsen er knyttet til tidligere opptjening. Dette kan ses på et mikro nivå og makronivå. På mikronivået er det ingen krav for et enkelt individ å innbetale tilsvarende sum som er utbetalt igjennom mottak av stønader. På makro nivå må de samlede inntektene være høye nok til å dekke de samlede kostnadene. Her kan det være vanskelig å sette grenser, skal offentligheten betale for individuell tilfredshet og lykke? Ta for eksempel kvinners subjektive følelse av lykke, skal den betales av offentligheten igjennom lav egenandel for skjønnhetsoperasjoner?

Folketrygden er en obligatorisk trygdeordning for alle som er bosatt i Norge(NOU,7,122). Den gir økonomisk stønad ved sykdom, svangerskap, uførhet, dødsfall og tap av forsørger. Den dekker også utgifter til medisinsk behandling, rehabilitering og arbeidsrettede tiltak.

Alderspensjonen som nevnt tidligere er den mest belastende utgiften for det norske samfunnet. Denne ytelsen er et "pay-as-you-go"-system som finansieres løpende med

trygdeavgifter og skatter (NOU, 7 53). Vil fremtidens unge yrkesaktive betale for nåværende pensjonister? Ved kutt i ytelsesnivået som et tiltak på inntektsiden ville dette bidratt til at det blir vanligere å starte egen pensjonssparing. Dette er motsatsen til løpende finansiering ved at det forhåndsbetales ved kapitaldekning i fond ved at hver enkelt betaler inn til egen "pensjonskonto". Dette ville kunne bidra til å korte ned på de offentlige helsekøene. Men det kan utgjøre en risiko ved at det oppstår manglende vilje til å betale for velferdstaten.

Sammen med alderspensjon inngår uføretrygden i pakken med velferdordninger under folketrygden (NOU, 7, 133). Den skal i dag delvis erstatte inntekten du har hatt de siste årene før du ble ufør, og skal gi en varig inntektssikring. Ytelsens størrelse avhenger av hva du har hatt i lønn tidligere. Hvis du har jobbet er ytelsen sammenlagt de tre siste år. Hvis du har hatt lav eller ingen inntekt er du garantert en minsteytelse. Den er med andre ord både bostedsbasert ytelsesbasert. Uførepensjon utbetales med forsørgingstillegg til mottakere som forsørger en ektefelle eller barn under 18 år (NOU, 7, 334).

Det er tegn til at regjeringen tar disse utfordringene på alvor. I en artikkel som diskuterer endringene i uføretrygden skriver NRK for NTB 22. oktober 2014 at regjeringen sparer 590 millioner på kutt i barnetillegget for uføretrygdede. NOU rapporten peker på flere uheldige virkninger av barnetillegget. Personer som forventes å ha lav inntekt ved overgang til arbeid vil i noen tilfeller tape inntekt ved å erstatte uførepensjonen med lønnsinntekt. Dermed vil de økonomiske insentivene til lønnsarbeid svakere hos denne gruppen (334).

Hovedbudskapet ved å kutte i slike ordninger er at det skal lønne seg å jobbe. Dette kan ramme de aller svakeste i samfunnet ved et slikt inntektsbortfall.

Jeg kan igjennom dette se tendenser til at Norge er på vei bort fra den modellen Esping Andersen beskriver som den Nordiske velferdsmodellen. Utfordringene beskrevet i denne oppgaven rundt en aldrende befolkning, og invandring som en konsekvens globaliseringen, kan det se ut til at denne modellen er vanskelig å opprettholde slik vi kjenner den i dag. Målet om å skape sosial utjevning og gode levekår kan i fremtiden leve på lånt tid. Kanskje vi må

åpne for litt forskjeller for å sikre fremtiden? Eller vi må være villig til å betale høyere avgifter og skatt for å få den velferdsstaten vi ønsker.

Litteraturliste

- Amdam, Rolv Petter. Haakon Gran, Stein O. Hansen, Knut Sogner. 2005. *Markedsøkonomiens utvikling*. 2. utgave. Bergen: Fagbokforlaget
- Bjørnestad, Sigurd. 2014. "Sjefen på statsbudsjettet". *Aftenposten* 27. september. Lesedato 25. november 2014: <http://www.aftenposten.no/okonomi/Sjefen-pa-statsbudsjettet-7721881.html>
- Ertzaas, Pål. 2014. "Full forvirring om poseavgiften". *Vg*. 24. november 2014. Lesedato 25. november 2014: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/solberg-regjeringen/full-forvirring-om-poseavgiften/a/23341907/>
- Nrk og NTB. 2014. "Sparer 590 millioner på kutt i barnetillegget". 22. oktober 2014. Lesedato 25. november 2014 : <http://www.nrk.no/norge/sparer-590-millioner-pa-kutt-i-barnetillegget-1.11999673>
- NOU 2011:7. *Velferd og migrasjon*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Lesedato 25. november 2014: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/nouer/2011/nou-2011-07.html?id=642496>
- Skogstrøm, Lene og Barstad, Stine. 2014. "Hun får eldrebølgen rett i fanget". *Aftenposten* 17. juni. Lesedato 25. november 2014: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Hun-far-eldrebolgen-rett-i-fanget-7607909.html>

